

Sidsel Ellingsen

Høgskolelektor og anestesisykepleier, Institutt for videreutdanning,
Avdeling for helse- og sosialfag, Høgskolen i Bergen
E-post: sidsel.ellingsen@hib.no

Sigrunn Drageset

Høgskolelektor og anestesisykepleier, Institutt for videreutdanning,
Avdeling for helse- og sosialfag, Høgskolen i Bergen
E-post: sigrunn.drageset@hib.no

KVALITATIV TILNÆRMING I SYKEPLEIEFORSKNING

EN INTRODUKSJON OG OVERSIKT

ABSTRACT

Qualitative Nursing research – an introduction and overview

The intention of this paper is to give an introduction and a brief overview of different perspectives, designs and methods used in qualitative nursing research.

Research knowledge is given major importance in nursing practice and it is absolutely necessary that clinical nurses understand the underlying assumption and foundation in this type of knowledge and that they are able to appraise research and evaluate its applicability before integrating and using it in practice.

Key words

English: Nursing research, qualitative research, qualitative perspective, qualitative design, qualitative methods

Norwegian: Sykepleieforskning, kvalitativ forskning, kvalitativt perspektiv, kvalitativ design, kvalitativ metode

Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning, 2008; 10: 23-38

INNLEDNING

Erfaring og teori er forutsetninger for utøvelse av kvalifisert sykepleie. I dag vektlegges det at faglig forsvarlighet også skal være begrunnet i forskning. Dette utfordrer den enkelte sykepleier til å holde seg oppdatert ved å lese forskningsartikler¹ som er relevante for eget fag. Forskning tar blant annet utgangspunkt i, og stiller spørsmål ved gjeldende utøvelse, og oppdaterer, utvider og justerer refleksjonsgrunnlaget i den hensikt at pasienten blir tilbudt det beste vi vet så langt. For at sykepleiere selv skal kunne vurdere og eventuelt anvende den kunnskap som presenteres, trenger vi å ha kjennskap til hvordan kunnskap blir til, og hvilke forutsetninger ulike kunnskaps- og vitenskapstradisjoner hviler på (Thomassen, 2006, s. 16).

Hensikten med denne artikkelen er å gi en introduksjon og kort oversikt over ulike kvalitative forskningstilnæringer som er relevante for sykepleiefaget og gi mulighet til videre fordypning. I sluttnoter henvises det til utdypende litteratur og forskningsartikler.

KVALITATIV FORSKNING²

Kvalitativ forskning utforsker systematisk og grundig meningsinnholdet i sosiale fenomener slik det oppleves for de involverte selv innen deres naturlige sammenheng (Malterud, 2002). Kvalitativ tilnærmingen benyttes når det er lite kunnskap om et tema for å utforske menneskelige ytringer, tilføre kvalitative beskrivelser til kvantitative data og for å utfordre gjeldende oppfatninger. Kvalitativ forskning er kjent for å gi en stemme til menneskers personlige historier (Munhall, 2007, s. 4). Virkelighetsbeskrivelser i et sanselig språk berører oss, gir tilgang

til en situasjons betydning og har alltid vært en nyttig kunnskapskilde i fagutøvelse. Kvalitativ forskning søker å tydeliggjøre denne innsikten.

Hutchinson (2001)³ viser til fire anvendelsesområder for kvalitativ forskning innen helsetjenesten:

- Gi innsikt og innflytelse på refleksjon
- Utvikle og evaluere tiltak
- Evaluere program og kvantitativ forskning
- Klinisk problemløsning

Forskning kan klassifiseres ut fra et overordnet vitenskapsteoretisk perspektiv, eller etter forskningsdesign og metode (Nortvedt, Jamtvedt, Graverholt & Reinart, 2007, s. 73). Overgangen fra et vitenskapsteoretisk perspektiv til design og metode er ikke skarpt avgrenset. For å angi et skille, er vitenskapsteori det overordnede forståelsesmønster, design er formen på forskningsopplegget, mens metode er hvordan, eller måten å gå fram på for å samle inn og analysere data om virkeligheten.

KVALITATIV FORSKNING KLASSIFISERT UT FRA ET OVERORDNET TEORETISK PERSPEKTIV⁴

"Som du spør - får du svar" heter det i et ordtak. Måten vi spør på, gjenspeiler hva og hvordan vi forstår, og har betydning for de svarene vi får. Da en og samme virkelighet kan forståes på ulike måter, er forskers perspektiv, motivasjon og posisjon av betydning for hva slags kunnskap som kommer frem (Malterud, 2002). Vitenskapsteori er opptatt av overordnede forståelsesrammer, av *ontologi* (læren om hvordan virkeligheten faktisk ser

ut) og *epistemologi* (læren om kunnskap og hvordan det er mulig å tilegne seg kunnskap om virkeligheten) (Jacobsen, 2005, s. 24–25). Hver metode og hvert design skal ha klare røtter til et overordnet vitenskapsteoretisk perspektiv. Forenklet fremlagt så representerer naturvitenskap og åndsvitenskap to vesensforskjellige forståelsesmønstre som stiller ulike spørsmål til samme virkelighet.

Naturvitenskap

Naturvitenskap forsker på naturen og forholder seg i utgangspunktet til objekter uten språk og evne til å forstå seg selv og sine omgivelser (Johannessen, Tufte & Kristoffersen, 2006, s. 35). Ved å kartlegge, måle og kvantifisere, søker den eksakte svar på hvordan, hvorfor, hvor mye, hvor ofte, og sammenhengen av, i form av tall, tabeller og diagrammer. Tilnærmingen er *deduktiv* (først teori så erfaring) da den tester ut antagelser eller hypoteser om virkeligheten (Lødrup Carlsen & Staff, 2005, s. 26). Ved hjelp av hypotetisk deduktiv metode og statistisk analyse, analyseres det frem holdepunkter som leder til generalisering (Furnes, 2005). Naturvitenskapelig metode blir også kalt tradisjonell vitenskapelig metode eller "*the scientific method*" i engelsk litteratur (Omery, 1983). Forståelsesmønstrer nyter stor anerkjennelse utover naturvitenskapelig forskningsområde, og er gjeldende både i medisin og sykepleie. Forsker som anvender en kvantitativ tilnærming kan sees på som en tilskuer, da avstand og objektivitet vektlegges. Oppsummert kan vi si at naturvitenskap søker å forklare naturen.

Åndsvitenskap

Åndsvitenskap er en samlebetegnelse for

de ikke matematiske og ikke naturfaglige vitenskaper (Lübcke, 1996). Åndsvitenskap blir også kalt humanvitenskap eller humaniora og utforsker menneskelige ytringer i form av tegn, språk, samhandling, arkitektur og kultur, og forholder seg til subjekter med ord, nyanser, variasjoner og evne til å forstå seg selv og sine omgivelser. Humanvitenskapelig forskning er i utgangspunktet beskrivende, teoridannende og hypotesegenererende. Retningen er preget av en åpen, helhetlig tilnærming med fleksible metoder for *induktivt* (først erfaring så teori) å forstå mennesker som subjekter og sosiale vesener. Forskere som anvender kvalitativ tilnærming kan ses på som en deltaker i det som utforskes fordi de går ut til mennesker der de naturlig befinner seg for å innhente beskrivelser av virkeligheten. Oppsummert kan vi si at åndsvitenskap søker å forstå mennesket.

Ulike vitenskapsteoretiske perspektiver

Ved en kvalitativ forskningstilnærming er forsker instrumentet som både innhenter, bearbeider, fortolker og analyserer data. Forskers vitenskapsteoretiske perspektiv og forståelsesmønster er derfor avgjørende for den kunnskap som blir fremlagt.

*Hermeneutikk*⁵

Hermeneutikk er det grunnleggende forståelsesmønstrer innen åndsvitenskapen. Hermeneutikk blir omtalt som tolkningskunst og forståelseslære (Lübcke, 1996). Perspektivet vektlegger at mennesket er et fortolkende vesen som forstår ut fra en sammenheng. I følge den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (1900–2002) kan vi bare tolke oss selv, vår omverden og de

overleverte tekstene fra fortiden ved at vår tolkning beveger seg innenfor en tolkningshorisont. Tolkingshorisonten bestemmer hvilke spørsmål vi kan stille og hvilke grunnbegreper og forutsetninger vi gjør oss. Å opparbeide seg en horisont, er alltid ensbetydende med å lære å se ut over det nære, ikke for å se vekk fra det, men for å se det i en større sammenheng (Gadamer, 2004, s. 282-285). Sentral er den *hermeneutiske spiral*, eller forholdet mellom helhet og del. Hva som er helhet og hva som er del, er utlagt forskjellig av ulike filosofer opp gjennom tidene. I den klassiske hermeneutikken var det forholdet mellom meningshelhet og meningsdel i en tekst. I årenes løp har hermeneutikken utvidet og endret seg til en tolkningslære innen mange fagområder, samtidig som den også er en filosofi og metode (Nortvedt & Grimen, 2004, s. 37). I nyere tid er forholdet mellom den konkrete del-utlegningen og den forståelseshorisonten som utlegningen befinner seg innenfor, vektlagt (Lübcke, 1996). Den hermeneutiske sirkel er individuell og er uten endepunkt; forståelse utvides og endres så lenge en er underveis i livet.

Fenomenologi⁶

Fenomenologi fikk sitt gjennombrudd når den tyske matematikeren og filosofen Edmund Husserl (1859-1938) i år 1900 publiserte arbeidet "*Logische Untersuchungen*". Husserl setter her spørsmålstegn ved forståelsesmønsteret som er utgangspunktet for naturvitenskapens tenkemåte. I følge Husserl er *livsverden* som vi daglig lever i og tar for gitt, utgangspunktet for all kunnskap (Thomassen, 2006, s. 85). Ved å gå tilbake til den direkte opplevelsen av oss selv og verden, peker han på hvor grunnleggende

dette meningsproduserende perspektivet er. Fenomenologiens oppgave er å beskrive alt som er gitt på denne måten ved å gå til fenomenet (saken) slik som det erfares i mangfold og kompleksitet (Bengtsson, 1998, s. 13-14). Flere betydelige filosofer har videreført fenomenologi som filosofi. Fremtredende er Martin Heidegger (1889-1976), som utvidet fenomenologien til å få en hermeneutisk retning ved å ta utgangspunkt i forutforståelsen, vår væren og væremåte i verden. Heidegger vil ikke sette verden i parentes, da mennesket er uløselig knyttet til denne (Fløistad, 1993, s. 102).

Kritisk teori⁷

Dette perspektivet er ikke enhetlig, men kan sees på som en bevegelse med mange aktører, innspill og retninger. Den er samlet om en kritisk refleksjon med hensikt å avdekke undertrykkende ideologier og maktstrukturer (Thomassen, 2006, s. 173). Etter 2. verdenskrig ble troen på vitenskapen som enerådende kunnskapsleverandør svekket. Det ble tydelig at denne ikke var verdinøytral, fordi vitenskapelig kunnskap også hadde gjort det mulig å ødelegge for mennesket og dets eksistens. Behovet for verdier, etikk og moral i forskning ble tydelig. Fornuften blir fremhevet som nøkkelen til et godt samfunn, hvor språket er mediet som fornuften utvikles gjennom. Den tvangsfrie diskursen (samtalen, diskusjonen) er det språklige stedet for kritisk drøfting (Aadland, 2002, s. 197). Kritisk teori gir ingen anvisning på en spesiell metode. Man skal bruke det som passer best.

Sosial konstruktivisme

Konstruktivisme er både en teori om hva

kunnskap er, og en teori om hvordan læring skjer. Det som først og fremst kjennetegner dette perspektivet, er at læring skjer og mening oppstår gjennom samspill mellom individet og den fysiske omverdenen. Læring er en kontinuerlig prosess hvor vi konstruerer de personlige oppfatningene våre i samspill med andre i en sosial kontekst. Vi søker forståelse av verden vi lever i, og konstruerer meninger basert på våre erfaringer (Creswell, 2007). Ulike kulturer og faglige perspektiver kan konstruere ulike oppfatninger av virkeligheten.

Symbolsk interaksjonisme

Dette perspektivet vektlegger at vi utvikler vår personlighet, individualitet eller identitet gjennom kommunikasjon og språklig symbolutveksling i samhandlingsprosesser med andre. Derav betegnelsen symbolsk interaksjonisme. Mening skapes og fortolkes i sosial interaksjon med andre (Patton, 1990, s. 75). Grupper utvikler felles meningsbetydninger, som fortolkes og forandres i møtet med andre.

KVALITATIV FORSKNING KLASSIFISERT UT FRA DESIGN OG METODE

"Spørsmålet bestemmer metoden" er et overordnet prinsipp når forskning blir klassifisert på denne måten. Forskningsspørsmålet kommer først og viser vei til metode. Det vitenskapsteoretiske perspektivet kan komme i bakgrunnen. Ved en pragmatisk tilnærming leter forsker etter metoder, design og perspektiver som kan gi svar på eller belyse forskningsspørsmålet.

Forskningsspørsmål⁸

I følge Nasjonalt kunnskapssenter (Nortvedt et al., 2007), er det følgende seks kjerne-spørsmål eller områder for utforskning i helsetjenesten: Hvordan oppleves det? (erfaringer og holdninger). Hvor mange og hvor ofte? (forekomst). Hvordan virker behandling? (effekt av tiltak). Hva er årsaken? (årsak og etiologi). Hvordan presist stille en diagnose? (diagnostikk). Hvordan går det? (prognose eller sykdomsforløp). Dette er velkjente spørsmål for alle som arbeider innen helsetjenesten. Det er typisk spørsmålet som omhandler opplevelse, erfaringer og holdninger som blir utforsket ved en kvalitativ tilnærming.

Ulike design^{9, 10}

Hvilken form forskningsopplegget skal ha, hvilke forskningsspørsmål som skal besvares og om kunnskapen har til hensikt å generaliseres til populasjon eller teorinivå, er sentrale spørsmål ved valg av forskningsdesign.

Kvalitativt design eller metode¹¹

Det er mange kvalitative forskningsartikler som benevner studien som kvalitativ forskning, kvalitativ studie, kvalitativt design eller metode uten å direkte henvise til et vitenskapsteoretisk ståsted. Forskningsspørsmålet, dets form, datainnhenting og analysemetode kan da alene være begrunnelsen for valg av kvalitativ tilnærming.

Hermeneutisk design¹²

Designet støtter seg til hermeneutisk filosofi og søker forståelse gjennom fortolkning av ulike meningsbetydninger i forhold til kontekst, situasjon, kultur eller teori. Den hermeneutiske spiral med å tolke en

del(mening) i forholdet til en helhet blir vektlagt. Fortolkningen kan ha ulike intensjoner som har dannet grunnlag for flere hermeneutiske retninger. Designet bruker kvalitative metoder.

Fenomenologisk design¹³

Designet støtter seg til fenomenologisk filosofi. Det vektlegges å gå i dybden, finne kjernen eller belyse essensen av et fenomen med utgangspunkt i respondentens livsverden. Ved åpne spørsmål søker forsker å innhente umiddelbare og fyldige beskrivelser med mange nyanser og variasjoner. Et hovedpoeng er at forsker ikke skal foregripe meningen av respondentens beskrivelser, men aktivt prøve å avstå fra egne antagelser. Designet bruker kvalitative metoder.

Fenomenografisk design¹⁴

Designet har sitt utspring fra kognitiv pedagogikk i Sverige på 1970-tallet. Fenomenografi er rettet mot å beskrive og kartlegge variasjoner av ulike oppfatninger av et fenomen. Designet er først og fremst benyttet innen pedagogikk, men blir også anvendt innenfor helsefag. Selv om perspektivet har klare røtter, må det ikke forveksles med fenomenologi (Barnard & Gerber, 1999). Designet bruker kvalitative metoder.

Hermeneutisk fenomenologi¹⁵

Dette designet støtter seg til både hermeneutisk og fenomenologisk filosofi ved å innhente fyldige beskrivelser med utgangspunkt i livsverden, samtidig som det vektlegges å forstå denne mot en sosial og kulturell sammenheng. Hermeneutikken gir således en tolkningshorisont til det som fenomenologien beskriver. Det er mange som

benevner studiedesignet sitt som kvalitativt med enten tydelige innslag av hermeneutiske eller fenomenologiske perspektiver, eller som benevner den som hermeneutisk fenomenologi. Designet bruker kvalitative metoder.

Grounded Theory¹⁶

Grounded Theory er utviklet av sosiologene Glaser & Strauss (1967). Designet har røtter i symbolsk interaksjonisme (McCann & Clark, 2003). Ved konkrete og systematiske prosedyrer blir det utarbeidet begreper og teorier ut fra data/empiri (Johannesen et al., 2006, s. 348). Grounded theory utvikles gjennom sammenligninger av data. Gjennom hele prosessen skrives også notater (memos) om data. Det benyttes en konstant komparativ metode hvor innhenting av data og analyse gjøres parallelt fram til en mener det er oppnådd et metningspunkt (Fagermoen, 2005), det vil si at nye data ikke synes å tilføre noe nytt. Designet bruker kvalitative metoder og er særlig egnet ved utforskning av sosiale prosesser.

Etnografisk design¹⁷

Etnografisk design innebærer at forsker går ut i feltet for å lære fra et individ eller en gruppe i deres egne omgivelser (Johannesen, et al., 2006, s. 346). Designet har klare røtter til kulturvitenskapen etnologi (Lübcke, 1996). Designet gjør bruk av både kvalitative og kvantitative forskningsmetoder basert på feltarbeid for å beskrive sosiale fenomen.

Case Studie¹⁸

Dette er fellesbetegnelse på ulike metoder som brukes for inngående studier av et kasus,

en person, en gruppe, sosial enhet eller case. Designet innebærer å følge et hendelsesforløp (Olsson & Sørensen, 2003), og kan gjøre bruk av både kvalitative og kvantitative data og forskningsmetoder.

Biografisk/historisk design¹⁹

Historisk forskning utforsker og analyserer historisk materiale i den hensikt å oppdage noe nytt, for å besvare spørsmål, for å se på implikasjoner eller relasjoner fra fortiden til nåtiden (Brink & Wood, 1998). Forsker innhenter informasjon fra, om eller av et individ eller en gruppes biografi eller livskildring (Windle, 2006). Typisk er kildematerialet av ulike dokumenter, men intervju, filmer, besøk til aktuelle steder kan også være aktuelt (Brink & Wood, 1998). Designet er beskrivende og gjør i hovedsak bruk av kvalitative metoder.

Aksjonsforskning²⁰

I dette designet er aksjon, handling og endring i fokus samtidig som aksjonen blir utforsket. Forsker er deltager i aksjonen og arbeider aktivt for å forbedre livsvilkårene sammen med de berørte i gruppen. Det kan brukes kvantitative og kvalitative metoder alt etter det som er hensiktsmessig. Aksjonsforskning er ideologisk forankret i kritisk teori (Aadland, 2002, s. 197)

Diskursanalyse²¹

Kritisk diskursanalyse er en interdisiplinær tilnærming som fokuserer på hvordan sosial og politisk dominans blir ytret i tekst, debatter og samtale. Designet støtter seg til kritisk teori. Perspektivet inntar en kritisk holdning til intensjonen for hvorfor og hvilke spør-

mål som stilles til praksis (Cheek, 2004).

METODE

I vid forstand er metode læren om å samle inn, organisere, bearbeide, analysere og tolke sosiale fakta på en så systematisk måte at andre kan "kikke oss i kortene". Snevert er det definert som den håndverksmessige siden av vitenskapelig virksomhet (Halvorsen, 2003). Metode omhandler hva, fra hvem, hvor og hvordan. Sentrale spørsmål ved valg av kvalitativ metode er hvordan forsker på en troverdig måte kan innhente informasjon, bearbeide, analysere og utvikle kunnskap om ulike menneskelige tegn og ytringer. Kvalitativ metode kjennetegnes ved fleksibilitet, induktivitet, nærhet og et lite utvalg med mye informasjon.

Utvalg

Utvalg er kildematerialet som er valgt ut for å besvare eller belyse forskningsspørsmålet. Sentrale utvalgsspørsmål er derfor hva slags kunnskap vi ønsker å innhente, hvor kilden til kunnskap finnes, og hva slags overførbarhet det er relevant å tilstrebe (Malterud, 2003). Ved en kvalitativ tilnærming søker forsker *strategisk* etter en kilde som kan beskrive fenomenet i fylde og bredde. Rekruttering av informanter kan skje etter hva som er hensiktsmessig, *purpose sampling*, eller bekvemmelig, *convenience sampling*. Hvis forsker trenger tilgang til spesifikk informasjon kan det avverteres etter frivillige, *volunteer sampling*, som innehar kunnskap eller erfaringer i forhold til det som blir utforsket. Tilgang til informanter kan også skje ved "snøballmetoden", *snowball sampling*, hvor en informant gir tilgang til neste informant og så videre (Polit &

Hungler, 1999, s. 96-297). Overførbarheten øker ikke proporsjonalt med antall enheter eller individer i en kvalitativ studie, det motsatte kan faktisk være tilfelle, da et stort datamateriale blir uoversiktlig og kan gjøre analysen overfladisk (Malterud, 2003). Størrelsen på utvalget blir ofte begrunnet i forhold til et metningspunkt av informasjon, at datamaterialet er tilstrekkelig for å beskrive eller belyse tema, eller at datamaterialet ikke overskrider det som er praktisk mulig å håndtere. En vanlig utvalgstørrelse kan være mellom 7-10-25 informanter. I prinsippet er en informant eller respondent tilstrekkelig hvis det er fremkommet rikelig datamateriale.

Beskrivelse av informasjonskilden kan være vesentlig for å forstå konteksten og hvem eller hva dette dreier seg om. Noen ganger differensieres det mellom *respondenter* som representerer gruppen som undersøkes og *informanter* som ikke selv representerer gruppen, men har god kunnskap om gruppen. Relevante demografiske beskrivelser for å forstå datamaterialet kan være; kjønn, alder, sosial status, utdanning, yrkesbakgrunn, bosted, kontekst, kultur, diagnose og behandling.

Innsamling av data

Spørsmål som må vurderes og redegjøres for er; når, hvorfor og hvordan. Når skjer datasamlingen; prospektivt (før en aktuell hendelse), eller retrospektivt (etter en aktuell hendelse). Hvor foregår datainnhenting; i naturlige omgivelser, hjemme, på sykehus eller et nøytralt sted. De mest vanlige datainnsamlingsmåtene er ulike former for observasjon og intervju.

Observasjon

Forsker går ut i "virkeligheten" og observerer hva folk faktisk gjør (ikke hva teorier sier). Hva som skal observeres, hvordan og hvorfor må komme tydelig frem. Det må avklares hvilken rolle forsker skal ha under observasjonen. Observasjonen kan være; strukturert eller ustrukturert, åpen eller skjult, direkte eller indirekte. Forsker kan ha en deltagende eller ikke deltagende, aktiv eller passiv rolle. Observasjonen må registreres, hvordan må avklares. Det kan benyttes notater, video og lydbandopptak.

Intervju²²

Formålet ved det kvalitative forskningsintervjuet er å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, særlig med hensyn til tolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet (Kvale, 2002). Forsker ønsker fyldige beskrivelser med nyanser og variasjoner fra respondenten eller informantens perspektiv. For å få tilgang til livsnære beskrivelser, må forsker opptre tillitsvekkende og spørre på en måte som åpner opp istedenfor å lukke igjen. Intervjuformen kan ligne på en fortrolig samtale, mens intensjonen er å innhente relevante data. Det er viktig at forsker reflekterer over egen rolle, posisjon og egnethet som intervjuer.

Typiske intervjuformer er; *strukturert*, hvor det fremlegges faste åpne spørsmål, *semistrukturert*, hvor det fremlegges tema med støtte av en intervjuguide, *ustrukturert*, hvor et åpent spørsmål fører samtalen/intervjuet videre og *dybdeintervju*. Intervjuet kan foregå ansikt til ansikt i et rom skjermet for avbrytelser, eller som et telefonintervju. Hvordan intervjuet utføres og registreres er vesentlig. Typisk er lydbandopptak, men video, notater eller andre metoder kan også brukes.

*Fokusgrupper*²³

Ved fokusgrupper blir mennesker som har direkte eller indirekte kjennskap til fenomenet satt sammen i gruppe for å diskutere og samtale om et relativt avgrenset tema. Formen kan være nyttig for å utvikle ny kunnskap eller til å konkretisere en problemstilling.

Metoden er egnet til å få frem hvorfor mennesker har et spesielt synspunkt, da den enkelte må argumentere for sine synspunkt (Jacobsen, 2003). Sentrale momenter er; hvem skal være med i gruppen, hvordan skal gruppen settes sammen og hvor stor bør gruppen være. En gruppestørrelse på 5-8 deltagere er ansett som passende, da en liten gruppe kan begrense meningsutveksling, mens en stor gruppe kan gi parallelle diskusjoner og noen kan skjule seg. Det må avklares om forsker skal ha en aktiv eller passiv rolle i gruppen og om hun skal ha en medhjelper i gruppen. Et fokusintervju kan være følsomt for ulike gruppeprosesser, makt og dominans. Det må avklares hvordan fokusgruppeintervjuet skal registreres.

*Narrativer*²⁴

Ved en narrativ tilnærming søkes tilgang til folks fortellinger som gjengir mer umiddelbart bilde av hendelser og opplevelser (Olsson & Sörensen, 2003). Kilder kan være dagboknotater, andre tekster eller muntlige overleverte historier.

Transkribering

Översettning av datamaterialet til skriftlig tekst blir kalt *transkribering*. Enhver transkripsjon fra en kontekst til en annen medfører en rekke vurderinger og beslutninger og er i seg selv en analyseprosess (Kvale, 2002). Forsker

har nå fjernet seg fra informasjonskilden og skriver ned kildematerialet og må ta stilling til om hva skal skrives ned og danne grunnlag for videre dataanalyse. Ofte velges det en ordrett transkribering, men muntlig språk er annerledes enn det skriftlige. Vektlegging av et ord, stemninger, ansiktsuttrykk, pauser, pinlige øyeblikk, gråt, latter blir fraværende ved ordrett transkribering.

Analyse av data²⁵

Det finnes utallige analysemetoder. Metoden henviser til intensjonen med studien, designet og forskningsspørsmålet. Selv om det er utarbeidet systematiske prosedyrer, vektlegges en fleksibilitet i analyseprosessen og en nærhet til datamaterialet. Ved hermeneutiske og fenomenologiske design vektlegges det å systematisk lese gjennom datamaterialet som en helhet, og etter bestemte prosedyrer dra ut meningsinnhold eller tema som belyser forskningsspørsmålet, for til slutt se om disse er troverdige når en leser datamaterialet som en helhet. Steinar Kvale (2002) skiller mellom fem ulike metoder for meningsanalyse:

Meningsfortetning som medfører en forkortelse av intervjupersonens uttalelser til kortere og mer konsise formuleringer. *Meningskategorisering*²⁶ hvor intervjuet kodes i kategorier for å få et system på teksten. *Narrativ strukturering*²⁷ som er en tidsmessig og sosial organisering av teksten, med henblikk på å skape en historie på grunnlag av mange enkelthistorier.

Ad hoc som er en eklektisk metode, hvor en rekke ulike analyseformer basert på sunn fornuft, samt avanserte tekstuelle eller kvantitative metoder blir brukt for å hente frem mening i ulike deler av materialet. *Meningstolkning* hvor målet er en dypere

tolkning av teksten.

ETISKE BETRAKTNINGER²⁸

Etiske betraktninger er ikke noe som skal gjøres til slutt, men overveielser som skal gjøres i alle ledd i forskningsprosessen (Olsson & Sörensen, 2003). Mennesker under utforskning enten de stiller sin kropp til rådighet eller bidrar med sine livshistorier, skal sikres anonymitet, ikke påføres skade, bevare sin verdighet og skal vite hva de er med på ved å ha blitt muntlig og skriftlig informert, noe som skal være bekreftet ved skriftlig informert samtykke. Kvalitativ forskning reiser mange etiske utfordringer, da forsker opptrer tillitsvekkende for å få adgang til andres livshistorier for deretter å bruke dem i forskning. Forsker må respektere den enkeltes grense for utlevering, og sørge for at den enkelte blir ivaretatt etter et sensitivt intervju. Retningslinjene fra Helsinkideklarasjonen (2001) skal overholdes.

Studier som omhandler pasienter og deres pårørende, skal i forkant av gjennomføring sendes til Regional komité for medisinsk forskningsetikk (www.etikkom.no/REK) og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste til vurdering (www.nsd.uib.no). Det skal redegjøres for hvordan etiske betraktninger er gjort og retningslinjer fulgt.

TROVERDIGHET²⁹

Troverdighet bør være et kjennetegn på alt vitenskapelig arbeid. Sentrale kriterier uansett design og metode er om konklusjonene er gyldige, hele forskningsprosessen er systematisk, grundig, pålitelig, etisk utført og redegjort for. Innen kvantitativ forskning er

det kvalitetskriterier som kan testes ut med statistiske analysemetoder. Sentrale begreper er *valid* som står for gyldig og relevant og *reliabel* som står for pålitelig. Kvantitative kvalitetskriterier, begreper og statistiske målemetoder kan ikke direkte overføres til kvalitativ forskning, begrepenes betydning må tilpasses i kvalitativ forskning. Det blir andre kriterier for å vurdere validitet i kvalitativ forskning

Intern validitet (gyldighet) peker på om man har undersøkt det man skulle undersøke og om konklusjonene virker gyldige. Kvalitative studier kjennetegnes ved å ha høy intern gyldighet, da utvalget er kilden som har kjennskap til fenomenet som blir utforsket. For å synliggjøre dette, er det viktig med en redegjørelse av kilden/utvalget og for hvordan informasjonen/datamaterialet er innhentet og analysen utført. Den interne gyldigheten kan eventuelt styrkes med *respondentvalidering* hvor respondentene får lese igjennom foreløpige funn eller konklusjoner for å se om de kjenner seg igjen i beskrivelsene, og/eller *forskervalidering* ved at flere forskere er med på analysearbeidet. Det er også vanlig at funn blir validert opp mot teori.

Ekstern validitet innen kvantitativ forskning er om funnene kan overføres til populasjonsnivå, det vil si til andre mennesker i samme situasjon. Hensikten med kvalitative studier er ikke å generalisere på populasjonsnivå, men å utvide forståelseshorisonen og løfte data fra et mindre utvalg til et mer teoretisk nivå. Anvendbarhet eller overførbarhet til begrepsnivå krever andre prosedyrer enn overførbarhet til populasjonsnivå (Malterud,

2002). Overførbarhet i kvalitativ forskning er om forskningen gir innsikt av betydning eller tillegger refleksjonsgrunlaget anvendbar kunnskap. Aha-effekten, ved at en plutselig forstår mer enn en gjorde før, er et kjennetegn for overførbarhet på kvalitative studier. Det ”fenomenologiske nikk” er et kvalitetsstempel på en kvalitativ studie. Kvalitative virkelighetsbeskrivelser kan være så presist beskrivende for den menneskelige eksistens at de umiddelbart er tillitsvekkende. Leseren nikker anerkjennende, og tenker ”ja sånn er det”.

Reliabilitet (pålitelighet) i kvalitativ forskning blir synliggjort ved en åpenhet og redegjørelse for alle trinn i forskningsprosessen. Sentrale spørsmål er om det er trekk ved selve undersøkelsen som har påvirket/skapt resultatene. *Undersøkelseseffekten, observatøreffekten og konteksteffekten* peker på at det å bli studert/observert eller viet oppmerksomhet vil medføre at respondentene oppfører seg annerledes enn det som er naturlig. Forskers rolle er også sentral for studiens pålitelighet. Det kan være unøyaktig registrering av data, unøyaktig analyse av data og manglende redegjørelse for forskers perspektiv og forståelse.

Refleksivitet³⁰

Refleksivitet blir knyttet til å gjøre ting tydelig og å reflektere over alle ledd i forskningsprosessen. Det er vesentlig at forskeren forstår at han er del av den sosiale verden som undersøkes og bringer med seg et perspektiv og er en del av en kontekst og kultur som farger eller påvirker hele forskningsprosessen (Hansen, 2006). Sentrale momenter er motivasjon for å gjøre stu-

dien, personlige, faglige, vitenskapsteoretiske perspektiver, egen innvirkning eller utilsikket påvirkning på forskningsresultatene og etiske betraktninger. Det er viktig å kritisk drøfte sterke og svake sider ved alle ledd i forskningsprosessen.

Triangulere³¹

Ved å triangulere belyses et fenomen ved ulike metoder, kilder, analyser, perspektiver eller teorier (Patton, 1990, s. 464). Dette er en måte å sikre datakvaliteten på. Det er diskusjon om denne tilnærmingen innen kvalitativ forskning, da det ikke er mulig å gjenskape eller kontrollere kvalitative funn, samtidig kan forståelsen av et fenomen utvikles når en belyser en sak på flere måter.

KONKLUDERENDE BEMERKNINGER

Kvalitativ forskning er i utgangspunktet alt for omfattende til å kort å presenteres i en artikkel. Vitenskapsteori, ulike perspektiver, design og metode er refleksjonsfag. Dette er særlig gjeldende innen kvalitativ forskning som er fleksibel og preget av en kontinuerlig fortolkende prosess. Forfatterne av denne artikkelen har en bakgrunn og et perspektiv som preger artikkelens fremstilling. Valg og vektlegging av tema kan kritiseres og diskuteres, men viser en mulig tilnærming til et omfattende område. Det finnes utallige utdypende bøker og forskningsartikler innen hvert tema. Ønsket er å stimulere hver enkelt til videre lesing.

Note

Takk til studenter som gjennom spørsmål og undring i forbindelse med undervisning og veiledning i forskningsmetode har gitt inspirasjon til å skrive denne artikkelen. Takk til førsteamanuensis Esther Hjälmhult og høyskolelektor

Grethe Dävøy ved Høgskolen i Bergen, for å ha lest igjennom og kommet med nyttige kommentarer til utkast.

REFERANSER

- Barnard, A., McCosker, H. & Gerber, R. (1999). Phenomenography: A Qualitative Research Approach for Exploring Understanding in Health Care. *Qualitative Health Research*, 9(2), 212-226.
- Bengtsson, J. (1998). *Fenomenologiska utflykter*. Uddevalla: Daidalos MediaPrint.
- Brink, P. J. & Wood, M. J. (1998). *Advanced design in nursing research*. Second edition. Sage Publications, Inc.
- Cheek, J. (2004). At the Margins? Discourse Analysis and Qualitative Research. *Qualitative Health Research*, 14(8), 1140-1150.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design Choosing Among Five Approaches*. Sage Publications.
- Fagermoen, M. S. (2005). Kvalitative studier og kvalitetskriterier. *Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning*, 2(7), 40-54.
- Fløistad, G. (1993). *Heidegger en innføring*. Oslo: Pax Forlag.
- Furnes, B. (2005). Fenomenologisk Forståelsesramme – et motspill til naturvitenskapelig rasjonalitet. *Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning*, 1(7), 27-37.
- Gadamer, H.-G. (2004). *Sandhed og Metode. Grundtræk af en filosofisk hermeneutikk*, 1. udgave, 1. oplag i Dansk oversættelse, indledning og noter ved Arne Jørgensen. Viborg: Nøhaven Book.
- Geanellos, R. (2000). Exploring Ricoeur's hermeneutic theory of interpretation as a method of analysing research texts. *Nursing Inquiry*, (7): 112-119.
- Geanellos, R. (1999). Hermeneutic interviewing: An example of its development and use as research method. *Contemporary Nurse*, 8(2).
- Glaser, B. G. & Strauss Anselm, L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Halvorsen, K. (2003). *Å forske på samfunnet – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 4. utgave. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Hansen, E. C (2006). *Successful Qualitative Health Research. A Practical Introduction*. London: Open University Press.
- Helsinkideklarasjonen fra Verdens legeförening (2001). *Tidsskr Nor Lægeförening*, (6), 121, <http://www.tidsskriftet.no/lts-pdf/pdf2001/752-3.pdf>
- Hutchinson, S. A. (2001). The Development of Qualitative Health Research: Taking Stock *Qualitative Health Research*, 11(4), 505-521.
- Jacobsen, D. I. (2003). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johannesen, A., Tufte, P. A. & Kristofferesen, L. (2006). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag as.
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.
- Lübcke, P. (red) (1996). *Filosofileksikon* Zafari forlag. København: Politikens Forlag.
- Lødrup Carlsen, K. C., Staff, A., Arnesen, H., Bechensteen, A. G., Jacobsen, A. F., Omenaas, E. & Thorstensen, R. (2005). *Forskningshåndbok. Fra idé til publikasjon*. Vitenskapsrådet Ullevål universitetssykehus (VIRUUS). Utgave 2 i samarbeid med Kompetansesenteret for klinisk forskning, Haukeland universitetssykehus. Oslo: Bjerch trykkeri AS.
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskning – forutsetninger, muligheter og begrensninger. *Tidsskr Nor*

- Lægeforening, 122, 2468-72.
- McCann, T. & Clark, E. (2003). Grounded theory in nursing research: Part 3 – Application. *Researcher*, 11(2), 29-39.
- Munhall, P. L. (2007). *Nursing research A Qualitative Perspective*. Fourth Edition. Sundbry MA: Jones and Bartlett Publishers, Inc.
- Nortvedt, M. W., Jamtvedt, G., Graverholt, B., & Reinart, L. M. (2007). *Å arbeide og undervise kunnskapsbasert En arbeidsbok for sykepleiere*. Norsk sykepleieforbund publikasjon. Bryne: Bryne Offset AS.
- Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste, <http://www.nsd.uib.no>.
- Nortvedt, P. & Grimen, H. (2004). *Sensibilitet og refleksjon. Filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. 1. utgave, 1. opplag. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2003). *Forskningsprosessen. Kvalitative og kvantitative perspektiver*. 1. utgave, 1. opplag. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Omery, A. (1983). Phenomenology: a method for nursing research. *Advances in nursing science*, 5(2), 49-64.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Sage publications.
- Polit, D. F. & Hungler, B. P. (1999). *Nursing Research Principles and Methods. Sixth edition*. Philadelphia: Lippincott Williams & .
- Regionale Etske komité
<http://www.etikkom.no/REK>.
- Thomsen, M. (2006). *Vitenskap kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Windle, P. E. (2006). Exploring Qualitative Research for PeriAnesthesia Nurses. *Journal for PeriAnesthesia Nursing*, 21(1), 57-60.
- Zahavi, D. (2001). *Husserls fænomenologi*, Ny revideret udgave. Nørhaven: Dan Zahavi & Gyldendal.
- Aadland, E. (2002). "Og eg ser på deg...". *Vitenskapsteori og metode i helse- og sosialfag*. Oslo: Universitetsforlaget.

(Endnotes)

1 Finne kvalitative forskningsartikler

Artikler som viser vei til søkestrategi for kvalitativ forskning er:

- Flemming K, Briggs, M. (2007). Electronic searching to locate qualitative research: evaluation of three strategies. *Journal of Advanced Nursing*, Jan; 57(1): 95-100.
- Hole, G. O., Nordheim, L. V. (2007). Den som leitar skal finne. *Sykepleien*, nr. 01/2007. Wilczynski, N. L., Marks, S., Haynes, R. B. (2007). Search strategies for identifying qualitative studies in CINAHL. *Qualitative Health Research*, May; 17(5): 705-10.
- Walters, L. A., Wilczynski, N. L., Haynes, R. B., Hedges Team (2006). Developing optimal search strategies for retrieving clinically relevant qualitative studies in EMBASE. *Qualitative Health Research*, Jan; 16(1): 162-8.
- Shaw, R. L., Booth, A., Sutton, A. J., Miller, T., Smith, J. A., Young, B., Jones, D. R., Dixon-Woods, M. (2004). Finding qualitative research: an evaluation of search strategies. *BMC Medical Research Methodology*, 4:5.

2 Kvalitativ forskning

Noen gode innføringsartikler i kvalitativ forskning relevant for sykepleie er:

- Ashworth, P. D. (1997). The variety of qualitative research. Part one: introduction to the problem Nurse Education Today, 17, 215-218.
- Ashworth, P. D. (1997). The variety of qualitative research. Part two: non-positivist approaches. Nurse Education to day, 17, 219-224.
- Donalek, J. G., Soldwisch, S. (2004). An Introduction to Qualitative Research Methods. *Urologic Nursing*, / August / Volume 24 Number 4.
- Broussard, L. (2006). Understanding Qualitative Research: A School Nurse Perspective. *The Journal of School Nursing*, Aug; 22, 42006, p. 212-218.
- Windle, P. E. (2006). Exploring Qualitative Research for periAnesthesia Nurses. *Journal of PeriAnesthesia Nursing*, Vol 21, No 1: pp 57-60.

3 Historisk utvikling av kvalitativ forskning

Hutchinson, S. A. (2001). The Development of Qualitative Health Research: Taking Stock. *Qualitative Health Research*, Vol. 11, No. 4, July 505-521. I denne artikkelen omtales utvikling og anvending av kvalitativ helseforskning fra 1970 og frem til 2000.

4 Vitenskapsteori

Det finnes uttallige bøker i vitenskapsteori. Tre gode innføringsbøker relevant for helsefag er: Aadland, E. (2002). "Og

eg ser på deg". Vitenskapsteori og metode i helse- og sosialfag, Thomassen, M. (2006). Vitenskap kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag og Nortvedt, P. & Grimen H. (2004). Sensibilitet og refleksjon. Filosofi og vitenskapsteori for helsefag. 1. utgave, 1. opplag. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Alvesson, M., Skoldberg, K. (1998). Tolkning och refleksjon. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod. Lund: Studentlitteratur er en inngående bok om vitenskapsfilosofi som danner grunnlag for ulike kvalitative design og metoder.

5 Hermeneutikk

Det finnes flere sentrale hermeneutiske filosofer, to av dem er Gadamer, H.-G. (2004): Sandhed og Metode. Grundtræk af en filosofisk hermeneutikk. Viborg: Nørhaven Book og Ricoeur, P. (1999). Eksistens og hermeneutikk. Thorleif Dahls Kulturbegrep. Achehoug Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur.

Artikler som viser deres metoder er: Fleming, V., Gaidys, U., Robb, Y. (2003). Hermeneutic research in nursing: developing a Gadamerian-based research method. Nursing Inquiry, 10(2): 113-120. Geanellos, R. (2000). Exploring Ricoeur's hermeneutic theory of interpretation as a method of analyzing research texts. Nursing Inquiry, 7: 112-119.

To gode innføringsartikler i hermeneutisk filosofi relevant for sykepleie er: Geanellos, R. (1998). Hermeneutic philosophy. Part I: implications of its use as methodology in interpretive nursing research. Nursing Inquiry, 5: 154-163. Geanellos, R. (1998). Hermeneutic philosophy. Part II: a nursing research example of the hermeneutic imperative to address forestructures/pre-understandings. Nursing Inquiry, 5: 238-247.

6 Fenomenologi

Tre artikler som omhandler fenomenologisk forståelsesmønstre er: Yegdich, T. (2000). In the name of Husserl: nursing in pursuit of the things-in-themselves. Nursing Inquiry, 7: 29-40. Furnes, B. (2005). Fenomenologisk Forståelsesramme – et motspill til naturvitenskapelig rasjonalitet. Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning, nr. 1. Todres, L., Wheeler, S. (2001). The complementarity of phenomenology and existentialism as a philosophical perspective for nursing research, International Journal of Nursing Studies, 38, 1-8. Dan Zahavi har blant annet skrevet to gode bøker som omhandler fenomenologi: 1. Fænomenologi, Roskilde Universitetsforlag, 2003 som gir en lettfatelig og kort introduksjon til sentrale fenomenologiske begreper som særlig kommer til uttrykk i Edmund Husserls, Martin Heideggers og Merleau-Pontys forfatterskap og 2. Husserls fænomenologi, 2001, © Dan Zahavi & Gyldendal, Nørhaven, Denmark, som gir inngående introduksjon og gjennomgang av Husserls fenomenologi og forfatterskap. Martin Heidegger, sitt hovedverk Being and Time, Copyright 1962, Harper & Row, Publishers Incorporated USA, er ofte referert til i forhold til hermeneutisk og fenomenologisk filosofi. Guttorm Fløistad (1993) gir i boken

Heidegger en innføring, Pax Forlag AS, Oslo en innføring i Heideggers filosofi.

Maurice Merleau-Ponty er også en betydelig fenomenolog ofte referert til i sykepleieforskning. Hans bok Kroppens fenomenologi, Pax Forlag A/S, Oslo 1994 er allerede en klassiker.

7 Kritisk teori

Nettstedene: <http://plato.stanford.edu/entries/critical-theory/>, http://en.wikipedia.org/wiki/Critical_Theory gir en omfattende innføring i kritisk teori. I tillegg så omtales kritisk teori av både Aadland Einar i boken (2002) "Og eg ser på deg..." Vitenskapsteori og metode i helse- og sosialfag Universitetsforlaget og Munhall Patrica L. (2007). Nursing research A Qualitative Perspective. Fourth Edition © 2007 by Jones and Bartlett Publishers, Inc.

8 Forskningsspørsmål

Boken Å arbeide og undervise kunnskapsbasert. En arbeidsbok for sykepleiere Nortvedt, M. W., Jamtvedt, G., Graverholt, B., Reinar, L. M. (2007) utgitt av Norsk sykepleieforbund, Bryne Offset AS gir en god innføring i hvordan konstruere et godt forskningsspørsmål etter PICO-modellen (Population, Intervention, Comparison, Outcome). Modellen er mest logisk i forhold til et kvantitativt forskningsspørsmål, men gir også anvisning for kvalitative forskningsspørsmål.

9 Design

Creswell, J. W. (2007). Qualitative Inquiry & Research Design Choosing Among Five Approaches. Sage Publications, USA. Denne boken tar utgangspunkt i fem ulike design og leder oss gjennom forskningsprosessens forskjellige stadier.

10 Kvalitativt design

Eksempel på kvalitativ forskningsartikkel som ikke vektlegger et spesielt vitenskapsteoretisk perspektiv: Grønnestad, B. K., Blystad, A. (2004). Pasienters opplevelse av informasjon i forbindelse med en operasjon. En kvalitativ studie, Vård i Norden, 4/2004. Publ. No. 74, Vol. 24, No 4, pp 4-8.

11 Hermeneutisk design

Fleming, V., Gaidys, U., Robb, Y. (2003). Hermeneutic research in nursing: developing a Gadamerian-based research method. Nursing Inquiry, 10(2): 113-120. Geanellos, R. (1999).

Hermeneutic interviewing: An example of its development and use as research method. Contemporary Nurse, Volume 8, Issue 2, June.

Dahlberg, K. (1995). Qualitative Methodology as Caring Science Methodology. Scand J Caring Sci, 9: 187-191.

Eksempel på forskningsartikkel: Lindwall, L., von Post, I., Bergbom, I. (2003). Patients and nurses experiences of perioperative dialogues. Journal of Advanced Nursing, 43(3), 246-253.

12 Fenomenologisk design

Flere betydningsfulle tenkere har utviklet ulike fenomenologiske retninger og analyse metoder: Colaizzi, P. (1978). Psychological research as the phenomenologists view it. In *Existential-Phenomenological Alternatives for Psychology* Valle Ronalds King Marks.

Giorgi, A. (1970). Psychology as a human science: A phenomenologically based approach. New York: Harper and Row.

Crotty, M. (1996). Phenomenology and Nursing Research. Churchill Livingstone Australia. Patricia Baarkway omtaler Crotty i artikkelen: Michael Crotty and nursing phenomenology: criticism or critique? *Nursing Inquiry*; 8: 191-195.

Omery, A. (1983) presenterer tre ulike fenomenologiske analysemetoder brukt i sykepleieforskning i artikkelen: Phenomenology: a method for nursing research, *Advances in nursing science*, / January, 1983.

Annells, M. (1999). Evaluating phenomenology: usefulness, quality and philosophical foundations. *Nurse researcher*, vol 6, no 3.

Eksempel på forskningsartikkel: Lindwall, L., Dahlberg, Bergbom, I. (2001). Den talande kroppen – en vårdvetenskapelig studie ur sjukskoterskors livsvärldsperspektiv. *Vård i Norden*, 4/2001, Publ. No. 62, VOL. 21, No. 4, pp 16-20.

Snelvedt, T. (2004). Å være i en relasjon der en opplever en annens smerte. *Vård i Norden*, 4/2004. Publ. No. 74, Vol. 24, No 4, pp 36-40.

13 Fenomenografisk design

Nettsiden: <http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/home.html> gir en fyldig redegjørelse av fenomenografi sitt opphav, fundament og anvendelsesområde. Eksempel på forskningsartikkel: Vågstøl, U., Skøien, A. K., Raaheim, A. (2007). Hvordan lærer fysioterapeutstudenter i praksis? *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, Vol 5, nr.1.

14 Hermeneutisk fenomenologi

Hermeneutisk fenomenologi har røtter til både fenomenologisk og hermeneutisk filosofi som blir vektlagt forskjellig. Lindseth, A., Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scand J Caring Sci*, 18, 145-153.

En betydelig bidragsyter til denne retningen er Max van Manen og hans bok (1990) *Researching lived experience Human Science for an Action sensitive Pedagogy*. State University of New York Press. Max van Manen er fremtredende på nettsiden <http://phenomenologyonline.com/home.html> hvor det finnes fenomenologisk ordbok, analysebeskrivelser og artikler. To fremragende artikler er: Field, P. A. Giving an Injection <http://phenomenologyonline.com/articles/field.html> og Hawley, P. The Nursing Moment, <http://phenomenologyonline.com/articles/hawley.html>.

Eksempel på forskningsartikkel: Todres, L., Fulbrook, P., Albarran, J. (2000). On the receiving end: a hermeneutic-phenomenological analysis of a patients struggle to cope while going through intensive care. *Nursing in Critical care*, Vol 5, No 6.

15 Grounded Theory

Designet er mye brukt i sykepleieforskning. Designet ble utviklet av sosiologene Glaser Barney, G., Strauss Anselm, L. *The Discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research*. Aldine de Gruyter/New York (1967). Designet tar en annen retning i boken av Strauss Anselm, L., Corbin, J. (1990). *Basic of Qualitative Research Grounded Theory Procedures and Techniques* Copyright © 1990 by Sage Publications. I boken *Grounded theory in practice* av Strauss Anselm, L., Corbin J. (Eds.) (1997) presenteres flere studier skrevet av tidligere studenter av Strauss, som betoner forskjellige aspekt av grounded theory metodologi.

Grounded Theory utvikling og ulike retninger, er mye omtalt og debattert, et eksempel er: Heath, H., Cowley, S. (2004). Developing a grounded theory approach: a comparison of Glaser and Strauss. *International Journal of Nursing Studies*, 41, (2004), 141-150.

Det finnes mange gode innføringsartikler i *Grounded Theory: Draucker, C. B., Martzolf, D. S., Ratchneewan, R., Rusk, T. B. (2007). Theoretical Sampling and Category Development in Grounded Theory. Qualitative Health Research*, Volume 17, Number 8: 1137-1148.

Miller, Steven, Fredericks (1999). How Does Grounded Theory Explain? *Qualitative Health Research*, Vol.9, No.4: 538-551.

Lomborg, K. (2005). Om grounded theory – hvad det er og ikke er. *Klinisk Sygepleje*, 19. årgang, nr. 2.

Backman, K. (1999). Challenges of the grounded theory approach to a novice researcher. *Nursing and Health Sciences*, 1, 147-153.

McCann, T., Clark, E. (2003). Grounded theory in nursing research: Part 1 – Methodology. *Researcher*, volume 11, number 2, 7-18.

McCann, T., Clark, E. (2003). Grounded theory in nursing research: Part 2 – Critique. *Researcher*, volume 11, number 2, 19-28.

McCann, T., Clark, E. (2003). Grounded theory in nursing research: Part 3 – Application, *Researcher*, volume 11, number 2, 29-39.

Eksempel på forskningsartikkel: Bunch, E. H. (2001). Etiske dilemmaer i en høyteknologisk avdeling. *Vård i Norden*, 3/2001. PUBL. NO. 61, VOL. 21, NO. 3, PP 4-8.

16 Etnografisk design

Eksempel på forskningsartikler: Iedema, R., Long, D., Forsyth, R., Lee, B. B. (2006). Visibilizing clinical work: Video ethnography in the contemporary hospital. *Health Sociology Review*, Volume 15, Issue 2.

Riley, R., Manias, E., Polglase, A. (2006). Governing the surgical count through communication interactions: implications for patient safety. *Qual Saf Health Care*, 15: 369-374.

17 Case studie

Hewitt-Taylor, J. (2002). Case study: an approach to qualitative enquiry, *Nursing standard*, 30/vol 16/no 20, pp33-37.

Eksempel på forskningsartikler: Terkelsen, T., Blystad, A.,

Hydle, I. (2005). Transforming Extraordinary Experiences Into the Concept of Schizophrenia: A Case Study of a Norwegian Psychiatric Unit. *Ethical Human Psychology and Psychiatry*, Volum 7, Number 3, Fall/Winter 2005.

McCarthy, B. (2006). Translating person-centred care: a case study of preceptor nurses and their teaching practices in acute care areas. *Journal of Clinical Nursing*, 15, 629-638.

18 Biografisk/Historisk design

Bøkene: Brink, P. J., Wood, M. J. (1998). *Advanced design in nursing research*. Second edition. Sage Publications, Inc. og Polit, D. F., Hungler, B. P. (1999). *Nursing Research Principles and Methods*. Sixth edition. Copyright © Lippincott Williams & Wilkins har egne avsnitt som omhandler historisk forskning i sykepleie. I tillegg gir artikkelen: Backman, K., Paasivaara, L., Nikkonen, M. (2006). *Biographical research in nursing science – two studies as examples of method application*. *Vård i Norden*. 1/2006, Publ. NO. 79, VOL. 26, No.1, PP 9-14, en grundig innføring i biografisk design.

Eksempel på forskningsartikkel: Hauglund, K. (2004). *Conducting Life History Research With Adolescents*. *Qualitative health Research*, Vol.14, No.9, 1309-1319.

19 Aksjonsforskning

Kirsti Malterud (2003) omtaler aksjonsforskning i et eget kapittel i boken: *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*, Universitetsforlaget. Eksempel på forskningsartikkel: Michaelsen, R., Vatne, S., Hollingen, A. (2007). *Koordinatorrollen ved individuell plan i psykisk helsearbeid fokus på brukermedvirkning og samarbeid*. *Norsk Tidsskrift for sykepleieforskning*, 9:3, 15-28.

20 Intervju

To mye brukte bøker ved kvalitativt intervju er: Fog, J. (2001). *Med samtale som utgangspunkt*. Det kvalitative forskningsinterview. Akademisk Forlag A/S og Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk forlag.

Mens Kvale belyser hele forskningsprosessen, belyser Fog forsker som instrument i intervjusituasjonen. Artikler som belyser intervju som metode er: Bo, I. G. (2004). *Metodisk refleksivitet i det kvalitative forskningsinterview*. *Tidsskrift for Sykepleieforskning*, 3/2004.

Harvey-Jordan and Long Sarah (2001). *The process and the pitfalls of semi-structured interviews*. *Community practitioners*, 74, 6: 219-221.

McDogall, P. (2000). *In-depth interviewing: the key issues of reliability and validity*. *Community practitioners*, 73, 8: 722-724.

Glasdam, S. (2005). *Interview. En discussion af ligheder og forskelle*. I P. Bourdieu & S. Kvaless metodeovervejelser *Vård i Norden*, 2/2005. Publ. No.76, Vol. 25, No. 2, PP 36-41.

Geanellos, R. (1999). *Hermeneutic interviewing: An example of its development and use as research method*. *Contemporary Nurse*, 8: 39-45.

21 Fokusgruppe

Slot, A. (2005). *Fokusgruppemetoden – transskripsjon, systematisering og databearbejdning*. *Tidsskrift for Sykepleieforskning*, 3/ 2005.

Sharts-Hopko, N. C. (2001). *Focus Group Methodology: When and Why?* *Journal of the Association of Nurses in Aids Care*, Vol. 12, No. 4, 89-91.

22 Narrativer

Fagermoen, M. S. (2001). *Fortellinger som datakilde i forskning*. *Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning*.

23 Analyse av data

I boken *Det kvalitative forskningsintervju* kapittel 9 gir Steinar Kvale en fremstilling av fem ulike meningsanalyser. John W. Creswell (2007) viser dataanalyse etter narrativ, fenomenologi, grounded theory, etnografi og case study design i boken: *Qualitative Inquiry & Research Design Choosing Among Five Approaches*, Sage Publications, USA, Kirsti Malterud (2003) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* har utarbeidet analysemetoden *Systematisk tekst-kondensering* hvor intervjuet kodes systematisk i kategorier etter tema for å få et system på teksten. Det blir laget overkategorier som angir meningsinnhold og underkategorier som belyser ulike aspekt ved tema. Disse blir videre belyst med innholdsbeskrivelse og direkte sitater.

En artikkel som viser tre ulike tilnærminger til innholdsanalyse er: Hsieh, H.-F. og Shannon, S. E. (2005). *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*. *Qualitative Health Research*, Vol. 15, No. 9, 1277-1288.

24 Eksempel på meningskategorisering

Høghaug, G., Fagermoen, M. S. (2007). *Overflytting fra intensivavdelingen til sengepost pasientens erfaringer og informasjonsbehov*. *Norsk tidsskrift for sykepleieforskning*, 9: 3, 3-14.

25 Eksempel på narrativ strukturering

Fagermoen, M. S. (2003). *Narrativ analyse en metodediskusjon*. *Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning*, 3, 2003.

Kvangarsnes, M. (2006). *Nattkaffi som medisin Samhandling og kommunikasjon mellom pasient og sjukepleiar ved kritisk sjukdom*. *Norsk Tidsskrift for Helseforskning*, Vol 3, nr. 1.

26 Etske betraktninger

Det er nyttig å sette seg inn i de forskjellige retningslinjer som er gjeldende for forskning som berører pasienter og hvordan personlige data skal håndteres. *Helsinkideklarasjonen fra Verdens legeforening* (2001). *Tidsskr Nor Lægeforening*, nr. 6, 2001; 121 <http://www.tidsskriftet.no/lts-pdf/pdf2001/752-3.pdf>. Regionale Etske komité <http://www.etikkom.no/REK>. *Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste* <http://www.nsd.uib.no>.

27 Troverdighet

Engelske ord eller benevelser på kvalitetskriterier for kvalitativ forskning som en ofte finner i engelske artikler er; cre-

ditibility (troverdighet), applicability (anvendbarhet), dependability (pålitelighet), confirmability (overensstemmende), transperability (gjennomsiktig) og reflexivity (refleksivitet). May Solveig Fagermoen (2005) belyser kvalitetskriterier i artikkelen: Kvalitative studier og kvalitetskriterier. Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning, 2-2005. Kunnskapssenteret har utarbeidet sjekklister for kritisk vurdering av forskningsartikler.

28 Triangulere

John W. Creswell (2007) belyser triangulering som en form for validering i sin bok *Qualitative Inquiry & Research Design Choosing Among Five Approaches*, Sage Publications, USA. Patton Michael Quinn (1990) i boken *Qualitative evaluation and research methods*, Sage publications belyser fire ulike former for triangulering.

I denne artikkelen viser Marilyn Annells (2006) triangulering ved bruk av tre ulike design *Triangulation of qualitative approaches: hermeneutical phenomenology and grounded theory* The Author. Journal compilation © Blackwell Publishing Ltd.

29 Refleksivitet

Refleksivitet blir tillagt stor betydning i kvalitativ forskning to artikler som omtaler dette er: Glavind, B. I. (2004). Metodisk refleksivitet i det kvalitative forskningsintervju. Norsk tidsskrift for sykepleieforskning, 3/2004. Solvoll, B.-A., Engelsrud, G., Heggen, K. (2005). Forskererfaringer og refleksjon. Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning, 7: 3-14.